

4K TAMOYILI ASOSIDA TALABALARNING SHAXSLARARO MULOQOT KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH PARADIGMALARI

Bekimbetova G.R.

Ajiniyoz nomidagi NDPi dotsenti, p.f.d (DSc)

Tayanch so'zlar: muloqot, kommunikatsiya, milliy tarbiya, shaxslararo munosabat, kritik fikrlash, kreativlik, kollaboratsiya, kommunikatsiya, shaxsiy pozitsiya.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникация, национальное воспитание, межличностное отношение, критическое мышление, креативность, сотрудничество, коммуникация, личностная позиция.

Key words: communication, communication, national education, interpersonal relations, critical thinking, creativity, cooperation, communication, personal position.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada shaxslararo munosabat madaniyatining falsafiy, psixologik va pedagogik asoslari, milliy tarbiya asosida shaxslararo munosabat madaniyatini shakllantirish masalalari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье представлена информация о философских, психолого-педагогических основах культуры межличностных отношений, вопросах формирования культуры межличностных отношений на основе национального воспитания.

SUMMARY:

This article provides information on the philosophical, psychological and pedagogical foundations of the culture of interpersonal relations, issues of forming the culture of interpersonal relations based on national education.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2022-yil 29-dekabr kuni Xalqaro kongress markazida "Ta'lim sifatini oshirish – Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakka-yu yagona to'g'ri yo'lidir!" mavzusidagi zamonaviy darsliklar ko'rgazmasida: "XXI asr kishisi uchun eng zarur bo'lgan "4K" ko'nikmasi bo'yicha ishlab chiqilgan (kritik fikrlash, kreativlik, kollaboratsiya, kommunikatsiya) ko'nikmalar, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, jamoada ishlash va muloqot ko'nikmalarini shakllantirish" masalalariga alohida e'tibor qaratish va "...darsliklar quruq ma'lumotlarni yodlatish, yoki shunchaki

o'qish-yozishni o'rgatish bilan cheklanmasligi, ular orqali o'quvchilar nafaqat fanlarni, balki XXI asrda zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni ham o'rganishi" zarurligini ta'kidlash bilan birga, yangi darsliklarni tayyorlashda o'qituvchilar majburiyatlari haqida "...bugun darsliklar o'zgaryapti. Shunga yarasha o'qituvchilar ham o'zgarishi kerak", [1] - deb aytgan fikrlari 4K tamoyili asosida talabalarning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonini yana da kuchaytirishni talab qiladi.

Respublikamizda shaxslararo munosabat madaniyatining falsafiy, psixologik va pedagogik asoslari, milliy tarbiya asosida shaxslararo munosabat madaniyatini shakllantirish masalalari bo'yicha E.Yu.Agzamova, Z.Azimova, M.Bekmurodov, M.Davletshin, E.G'oziev, R.X.Dushanov, O.Musurmonova, S.Nishonov, M.Quronov, R.Safarova, Z.Saliyeva, A.Ochildiev, N.Safayev, Sh.Shodmonova, A.Xoliqov, F.Mirzayeva, U.Ibragimov, I.X.Kalonov, V.M.Karimova, L.Ya.Olimov, B.N.Sirliiev, Yo.A.Farfiev, F.A.Shigakova, S.X.Shomirzaev, M.S.Qodirovlar kabi olimlar tomonidan tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ammo, pedagogik tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, hozirgi pedagogik amaliyotda shu paytgacha talabalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvining ajralmas qismi sifatida shaxslararo muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish muammosi o'rganilmagan, bu esa ushbu turdagi ko'nikmalarni maqsadli rivojlantirish tizimining etishmasligiga olib keladi.

Muloqot — ikki yoki undan ortiq kishilarning afektiv baholovchi xarakterda va bilish bo'yicha ma'lumot almashinishidan iborat bo'lgan o'zaro tasir etishidir. [2]. Bu inson hayotining barcha jabhalarida muhim ahamiyatga ega. Odam qayerda muloqot qilishiga qarab, ikkita asosiy turni ajratish mumkin: rasmiy va norasmiy. Birinchisining asosiy farqi, odamni hukm qilishda cheklaydigan va kesib o'tib bo'lmaydigan ma'lum bir ramkani bildiradigan turli xil munosabatlarning mavjudligi [3].

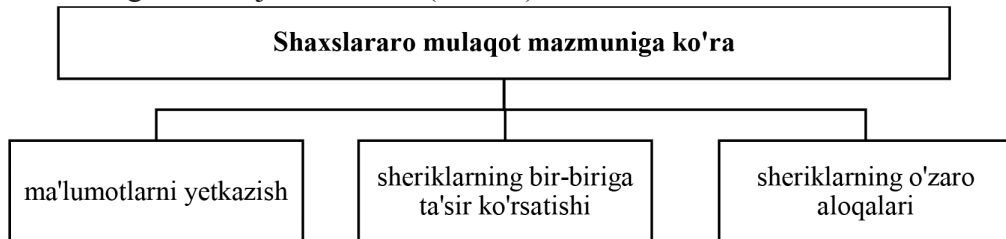
Talabalarning shaxslararo muloqot ko'nikmalari jarayonida muloqot madaniyatining me'yor va qoidalariga amal qilish talab etiladi. Chukni, mazkur jamiyatning ijtimoiy-madaniy, shaxsiy-tipologik xususiyatlari, umummadaniy munosabatlar, umuminsoniy qadriyatlar, taraqqiyotidagi qarama-qarshiliklari bilan bog'liqlikda shaxslararo muloqot ham o'zgarishlarda sodir bo'ladi.

A.S.Zolotnyakova muloqotni nafaqat shaxsiy, balki amalga oshiriladigan ijtimoiy va shaxsga yo'naltirilgan jarayon sifatida tushundi munosabatlar, shuningdek, ijtimoiy me'yorlarga munosabat" [4] deb tushuntirib o'tgan. Ammo, Shaxsning atrofdagilar bilan o'zaro muloqoti nafaqat ichki quvvatlarni rivojlantirishga, balki insonning fikriy nuqtai nazardan ham foydalanish

imkonini berishi mumkin. Mazkur jarayonda shaxsning his-tuyg'ulari, fikrlarini o'zaro qiyoslashiga imkoniyat yaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology) Biz shaxslararo muloqot ko'nikmalarini muvaffaqiyatli shaxslararo o'zaro ta'sirga hissa qo'shadigan ongli kommunikativ faoliyatning avtomatik ravishda bajariladigan komponentlari sifatida aniqlaymiz va ularning tuzilishiga shaxslararo muloqot mazmuniga ko'ra ajratib o'tdik. (1-rasm)

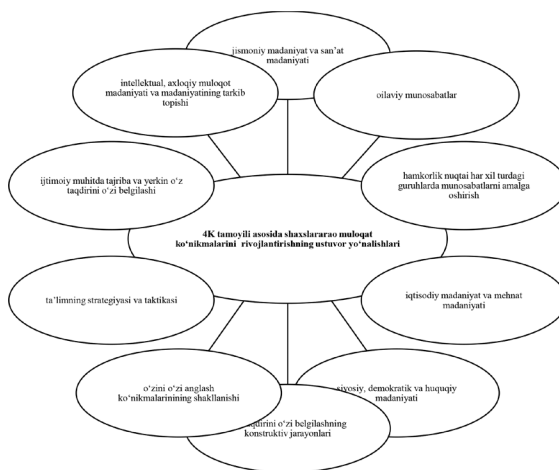

Muloqot jarayon sifatida quyidagi o'ziga xosliklarga ega: yaxlit, kooperativ faoliyat, informatsion aloqa, o'zaro ta'sir ko'rsatish, o'zaro munosabat, o'zaro bir-birini tushunish. Muloqot jarayonida har bir inson doimiy ravishda ob'ekt va sub'ekt rolini bajaradi. Sub'ekt sifatida u muloqot jarayonida boshqa kishilar haqida ma'lumotga ega bo'ladi, unga nisbatan ijobiy munosabat bildirishi yoki befarq bo'lishi mumkin. O'z navbatida shaxs muloqot jarayonida bilish ob'ekti sifatida xizmat qiladi.

Ilmiy adabiyotlarning nazariy tahlili shuni ko'rsatdiki, shaxslararo muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda talabalarining jamoaviy faoliyatga qo'shilishi, ijtimoiy-madaniy, axloqiy-tipologik munosabatlari yordam beradi.

Talabalarning shaxslararo muloqot davomida umuminsoniy qadriyatlar, xalq pedagogikasi, xalq an'analari orqali jamiyatdagi xulq-atvor qoidalarini o'rganadilar, shaxslararo o'zaro muloqot ko'nikmalari rivojlantiradi. Ushbu maqolada insoniyatning o'z tarixida to'plangan qadriyatlar to'plami, ta'lim mazmunining muloqot madaniyatga yo'naltirilganligi inson madaniyatining yaratuvchisi sifatida qarashga imkon beradi.

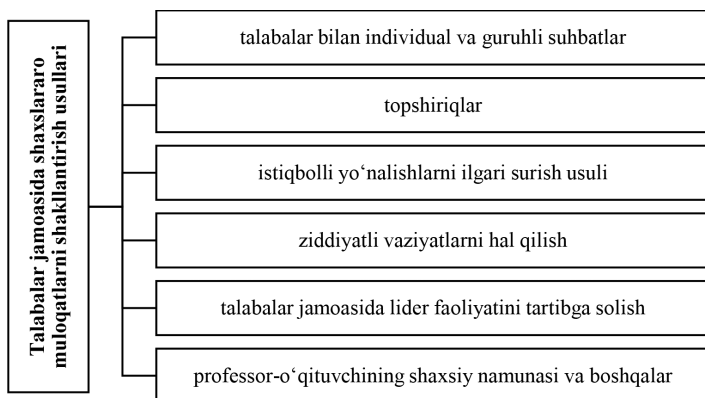
Tadqiqotimizda 4K tamoyili asosida ta'lim mazmunining

asosini tashkil yetishi mumkin bo'lgan asosiy masalasi shaxslararo muloqat ko'nikmalarini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash orqali ushbu muammoni hal qilishga qisman yondashishga qo'yidagilar imkon berdi. (2-rasm)

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Ushbu maqolada sub'ektlarning manfaatlarini munosabatlarni tartibga solish masalalari bo'yicha muvofiqligini ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy sub'ektlar o'rtasidagi munosabatlarning yangi pedagogik algoritmi sifatida o'rganish, ijtimoiy sheriklikning ilmiy tashkil etilgan faoliyati tanlangan vaziyatda mustaqil ravishda mas'uliyatli qarorlar qabul qiladigan shaxsni shakllantirishga yordam berish uchun ishlab chiqish masalalariga qaratildi. Talabalar jamoasida shaxslararo muloqatlarni shakllantirish usullari qo'yidagilardan iborat. (3-rasm)

Talabalar jamoasida shaxslararo muloqatlarni shakllantirish mumkin bo'lgan pedagogik sharoitlar aniqlandi:

OTM professor-o'qituvchilarini talabalar jamoasida shaxslararo

muloqatlarni shakllantirish bo'yicha pedagogik ishlarga tayyorlash;

talabalarni o'qitish jarayonini faollashtirish;

talabalar jamoasida shaxslararo muloqatlarni shakllantirish usullaridan foydalanish;

talabalar jamoasida shaxslararo muloqatlarni shakllantirish usullaridan foydalanish talabalar o'rtasidagi muloqatlar va talabalar jamoasining faoliyati sohasidagi eng tipik muammolarni hal qilishga yordam berdi.

Adabiyotlar:

1. https://uza.uz/uz/posts/darsliklar-ozgaryapti-shunga-yarasha-oqituvchilar-ham-ozgarishi-kerak_440060.
2. Muloqot - Vikipediya
3. New Message! (women-community.com)
4. Золотнякова, А.С. Личность в структуре педагогического общения [Текст]: Пособие по спецкурсу. - Ростов н/Д : РГПИ, 2014. - 80 с